

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Rozdział:

Starowieyski Ludwik: Witkowice

Źródło:

Księga pamiątkowa na 75-lecie "Gazety Rolniczej". Tom 2. Warszawa, 1938,
strony 848-850

Rozdział zdigitalizowany udostępniony cyfrowo w ramach zadań projektu pt.
„Digitalizacja i udostępnianie online »Bibliografii gospodarki Wielkopolski 1919-39«
H. Maciejewskiej” (SONB/SP/550684/2022)

dwudziestopięciolecia stanowią lata klęsk. Ordynacja Przeworska przeżyła światową zawieruchę wojenną, doznając milionowych strat, a obecnie ugina się tak, jak i inne warsztaty rolne, pod brzemieniem długotrwałego kryzysu.

Z przytoczonych danych co do zmian w obsiewach pól oraz w kosztach produkcji widzimy, że kierunek gospodarstwa zmieniano w ciągu czterdziestopięciolecia zawsze, o ile tego zachodziła potrzeba, dostosowując go do konjunktury. W roku 1895 obecny ordynat Andrzej ks. Lubomirski uruchamia cukrownię w Przeworsku. Gospodarstwo Ordynacji przechodzi z kierunku zbożowo-hodowlanego na intensywne gospodarstwo zbożowo-hodowlano-buraczane. Po wojnie książę-ordynat, po podniesieniu gospodarstwa z ruiny zniszczeń wojennych, stwarza przemysł rolny i zajął z nim gospodarstwo rolne Ordynacji.

W momencie, gdy gospodarstwo jest silnie uprzemysłowione, rozbudowane w różnych kierunkach wytwórczości i stoi na wysokim poziomie kultury rolnej — zaczyna się kryzys. W początkach kryzysu w roku 1930 książę Jerzy, syn obecnego ordynata, jako pełnomocnik i agnat Ordynacji, zarządza zmianę kierunku gospodarstwa na kierunek wybitnie pszenno-buraczany, t. j. przechodzi na uprawę roślin w okresie kryzysu jedynie opłacalnych i ogranicza gałęzie produkcji nierentowne. Naskutek tych zarządzeń gospodarstwo Ordynacji pomimo kryzysu nie załamało się. Oto są momenty i metody postępowania, którym Ordynacja Przeworska zawdzięcza swe powodzenie i przetrwanie ostatniego dwudziestopięciolecia, a zwłaszcza przeżywanego zaostrego kryzysu obecnego.

Inż. Józef Dziedzic.

Przeworsk, dnia 25 stycznia 1936 r.

38. WITKOWICE

1) Majątek Witkowice, położony w powiecie Ropczyce, woj. Kraków, obejmował przed wojną światową 5 folwarków i rewiry leśne o łącznym obszarze 3.200 ha. Należał do ś. p. Józefa Michałowskiego, drogą dziedziczenia przeszedł na własność p. Marji z Michałowskich Ludwikowej Dembińskiej, a obecnym

właścicielem jest Dr. Henryk Dembiński. Pierwotny areal majątku został zmniejszony po wojnie o 1.000 ha, a to przez oddanie 2 folwarków przy działach rodzinnych, dobrowolne rozparcelowanie 1 folwarku i wywłaszczenie 1 folwarku na podstawie ustawy o reformie rolnej. Obecnie zatem posiadłość Witkowice obejmuje tylko jeden folwark Witkowice i rewir leśny Czarna obszaru łącznego 2.140 ha. Owe zmiany własności i skurczenie arealu miały miejsce w pierwszych latach powojennych, tak, że możemy przyjąć, iż w ostatnim 10-leciu majątek Witkowice w swej obecnej wielkości był jednostką gospodarczą ustabilizowaną, co ułatwi zdanie sobie sprawy z produkcji i dochodowości tego obiektu.

2) Z ogólnego obszaru majątku 2.140 ha, przypada 275.4771 ha na folwark Witkowice, a 1864.7784 ha na lasy i łąki leśne. Do gospodarstwa rolnego zaliczamy zatem tylko folwark Witkowice, podczas gdy łąki leśne uważamy za dział gospodarstwa leśnego.

Specyfikacja użytków rolnych jest następująca:

rola	224.2778 ha
łąki	10.0236 „
pastwiska	20.6716 „
ogrody	6.4923 „
las i park	6.6563 „
pod budowlami	2.7723 „
drogi	3.2823 „
stawy	6280 „
nieużytki	6729 „

Razem 275.4771 ha

5) Gleba: glina lössowa na podłożu nieprzepuszczalnym, a raczej niebardzo przepuszczalnym, z charakterystycznymi placami bielicy. Ziemia czynna, lecz wymaga intensywnego nawożenia. Kultura wysoka — niemal cały obszar drenowany, łąki meliorowane, pastwiska sztucznie dobrze utrzymane i corocznie nawożone sztucznymi nawozami, a co kilka lat gnojone lub kompostowane. Położenie faliste — niestety ogromną większość pól stanowią stoki północne. Opady umiarkowane; charakterystyczne dla okolicy częste i długotrwałe wiatry powodują wymarzanie pszenic i koniczyn, wobec zwiewania śniegu.

6) Z a b u d o w a n i a folwarczne bardzo dobre i dobrze utrzymane, murowane, dachówką kryte, stodoły na słupach murowanych, szalowane deskami, również pod dachówką. Ostatni szacunek P. Z. U. W. wszystkich zabudowań folwarcznych opiewa na 130.640 zł.

7) Warunki ekonomiczne majątku są raczej korzystne. Koło folwarku przebiega linja kolejowa Kraków-Lwów i główna szosa Małopolski, łącząca te dwa miasta. Stacja kolejowa odległa o 3½ klm; miasteczko powiatowe Ropczyce o 2 klm. Istnieje możliwość plantowania buraków cukrowych dla cukrowni „Przeworsk“, oddalonej o 60 klm, i produkcji ziemniaków konsumcyjnych, gdyż zawsze znajduje się na nie zbyt. Dostawa świeżego mleka do Tarnowa, gdzie uzyskuje się stosunkowo niezłą cenę.

Charakterystyczna dla okolicy jest łatwość odstawy buraków cukrowych. Ludność miejscowa chętnie dokonuje tak kopania, jak odstawy, za cenę liści buraczanych, które wobec rozwinię-

Witkowice. Dwór wystawiony w pocz. XIX w. według planów architekta Jakóba Kubickiego.

tej hodowli była są wysoko cenione. Każdą ilość buraków można wyko- pać i załadować na wagony w ciągu kil- ku dni, gdyż setki, a nawet tysiące fur- manek są zawsze do dyspozycji. Wobec tego, rezygnując z li- ści dla własnego go- spodarstwa, można oszczędnie zbiór bu- raków przeprowa- dzić i mieć słabszy sprzężaj, gdyż nie odrywa się go od ro- bót siewnych i orek.

8) Kierunek go- spodarstwa, do- tychczas okopowo- zbożowy, orjentuje się obecnie raczej ku hodowli.

10) Stan inwen- tarza żywego na- stępujący: koni ro- boczych 28, administracyjnych 3, stadnina 24 szt., buhaj 1, krów 40, jałownik 19, woły 2, knur 1, lochy 6.

Ogólny stan inwentarza po przeliczeniu wedle ta- beli — 95 sztuk, a zatem na 1 sztukę wypada 2.68 ha użytków rolnych. Na 1 konia roboczego — 9.33 ha użytków rolnych, a 8 ha gruntu ornego. (Do obli- czeń przyjmujemy okrągło 255 ha użytków rolnych — w tem 31 ha łąk i pastwisk).

Konie przeważnie własnego chowu — stado od niedawna chowa remonty. Stale jest w dzierżawie ogier półkrwi arabskiej. Obora rasy nizinnej z prze- ciętą mlecznością roczną 3.800 ltr. Użytkowość pod kontrolą Krakowskiej Izby Rolniczej. Latem krowy przebywają dzień i noc na pastwiskach sztucz- nych, o których była mowa powyżej.

11) Przestrzeń orna majątku podzielona jest na 8 pól po 28 ha z następującą kolejnością obsiewów:

- I. okopowe (ziemniaki na oborniku),
- II. jarzyny (jęczmień z wsiewką koniczyną),
- III. motylkowe (koniczyna),
- IV. ozimina (pszenica),
- V. ozimina (żyto),
- VI. okopowe (buraki cukrowe i pa- stewne),
- VII. jarzyna (owies),
- VIII. ozimina (pszenica).

Corocznie nawozi się obornikiem $1\frac{1}{2}$ pola t. j. 19% ornego, obsiewa się łubinem niebieskim $1\frac{1}{2}$ pola (poplon po życie) t. j. 6% powierzchni ornej. Nawozy mineralne stosuje się pod wszystkie ziemiopłody. Koszt kupna na- wozów sztucznych przedstawiony jest na wykresie wg. danych za dziesię- ciolecie. Koszt ten na 1 ha uż. rolnych wyniósł w roku 1929/30 77 zł 77 gr., a w roku 1934/35 zredukowany został do 27 zł 26 gr.

Obsiewy pól w procentach po- wierzchni ornej są w roku 1934/35 na-

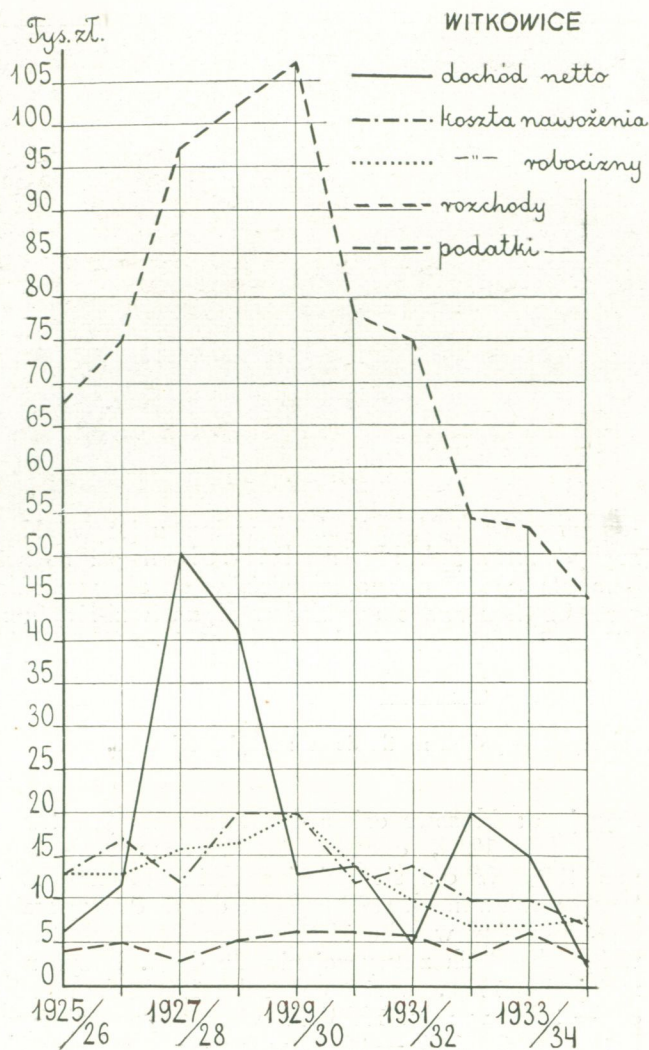
Witkowiec. Krowy przy samoczynnym poszukiwaniu tła domu zarządcy folwarku.

stępujące: kłosowe ozime 41%, kłosowe jare 24%, motylkowe 12%, okopowe 14%, przemysłowe 7%, inne 2%. W okresie dziesięciolecia stosunek wza- jemny wysiewanych roślin ulegał dosyć dużym zmia- nom. Oziminy w roku 1928/29 wysiano tylko 27%, w innych latach zazwyczaj niecałe 40%. Jarzyn naj- mniej, bo 17%, wysiano w roku 1925/26, najwię- cej — 36% w roku 1928/29. Okopowych najwięcej było w r. 1926/27 — 25%, w innych latach zwykle około 20%. Siew roślin przemysłowych wprowadzono w roku 1930/31.

Jeśli chodzi o plony roślin uprawnych, to ule- gały one w omawianym dziesięcioleciu następującym wahaniom. Pszenica wydała z 1 ha najmniej w roku 1927/8 (grad) — 8,9 q, najwięcej w r. 1933/4 — 21,3 q, średnio w dziesięcioleciu 14,7 q. Żyto naj- mniej też w r. 1927/8 (grad) — 4,2 q, najwięcej w 1932/3 r — 26,1 q, średnio 15,7 q. Plony jęcz- mienia wahały się od 13,07 w roku gradowym do

Witkowiec. Stadnina na zimowych okólnikach.

Witkowiec. Dochód netto i rozchody w latach 1925-1934.

24,7 q w r. 1928/9, średnio wyniosły 19,6 q. Owies wydawał od 17,0 — 26,5 q, średnio 21,7 q z ha. Buraki cukrowe najmniej w roku gradowym 133 q, najwięcej w r. 1932/3 334 q, średnio 231 q z ha. Ziemniaki od 106 — 214 q, średnio 157,6 q z ha. Mak wydał średnio za 5 lat 7,6 q z ha. Naogół plony jarzyn są wyższe i pewniejsze w związku ze wspomnianym już dosyć częstym nadmarzaniem ozimin.

12) Robocizna. Stały personel: 1 rządca, 1 karbowy, 1 polowy, 8 fernali, 4 dojarki, 1 pastuch, 1 kowal, 1 stelmach, 1 stróż. Koszt gotówkowy robocizny dziennej i sezonowej przedstawiony jest na wykresie. Na 1 ha uż. roln. koszt ten wyniósł w r. 1929/30 77 zł i spadł do 30 zł w r. 1934/5.

Komorników i posyłek niema; przy znacznej gęstości zaludnienia i ubóstwie wsi okolicznych ma się do dyspozycji każda ilość robotnika dziennego — jedynie podczas żniw godzi się miejscowych robotników na cały okres (sezon).

13) Administracja majątku składa się z administratora, dojeżdżającego z sąsiedztwa (właściciel zatrudniony zawodowo w mieście, przebywa w majątku tylko letnie miesiące), kasjera i buchaltera w jednej osobie, zarządcy folwarku i leśniczego. Rachunkowość prowadzi się na miejscu systemem podwójnym włoskim.

14) Rewir leśny Czarna składa się z 1772 ha lasu, 73 ha łąk, 16 ha roli. Gleba uboga piaszczysta, miej-

scami podmokła. Las przeważnie sosnowy z partjami buka, jodły i olchy. Drzewostany eksploatowane wedle stałego planu powierzchniowo-masowego. Poreba roczna wynosi 19 ha o masie drzewnej 4.500 do 4.800 m³. Rewir przecięty jest szosą, własny tartak w środku lasu — przeciętna odległość od stacji kolejowej 9 klm.

Koszt obciążeń podatkowych z lasu (podatek gruntowy, opłata drogowa, podatek inwestycyjny, nadzwyczajna danina majątkowa) wynosi na 1 ha obszaru leśnego ca 4 złote.

Czysty dochód z gospodarstwa leśnego najwyższy był w roku 1926/27 115.802 złote, w innych latach był o wiele mniejszy n. p. w 1934/35 — 28.521 zł.

15) Rozchody gospodarstwa rolnego w Witkowicach wyniosły najwięcej w roku 1929/30, bo około 107.000 zł., najmniej w r. 1934/5 — ca 45.000 zł. Wykres podaje, w jaki sposób kształtowały się te rozchody w pozostałych latach dziesięciolecia. Podatki (gruntowy, drogowy, inwestycyjny, nadzwyczajna danina majątkowa bez podatku majątkowego) obciążają średnio 1 ha użytków rolnych kwotą 24 zł; w trzech latach na dziesięć udzielono majątkowi ulg podatkowych w wysokości ca 50% wymiaru z powodu gradu, rdzy i powodzi. Robocizna stanowi od 13,7—19,1% ogółu kosztów gospodarczych.

Czysty dochód z folw. Witkowiec przedstawiony jest na wykresie. Widzimy, jak szybko i katastrofalnie malał dochód od roku 1927/28, kiedy wyniósł 49.766 zł aż do roku ostatniego. Lata klęsk żywiołowych prawie żadnego dochodu z gospodarstwa nie dały.

16) Jeżeli na zakończenie opisu gospodarstwa mam odpowiedzieć na pytanie, jakim metodami, czy czynnikami zawdzięcza majątek swe powodzenie i przetrwanie kryzysu, to uszeregowałbym te przyczyny w sposób następujący:

1. umiar ostatnich trzech kolejnych właścicieli majątku w wydatkach osobistych,
2. dbałość kolejnych właścicieli o zasobność majątku tak w drzewostanach, jak i przez czynienie inwestycji w gospodarstwie rolnym, oraz troska o staranny dobór personelu administracyjnego,
3. unikanie zbytniego obciążania posiadłości przy działach rodzinnych i ograniczanie się w używaniu kredytu do minimum,
4. położenie majątności w Małopolsce środkowej, co w porównaniu z byłą Kongresówką daje następujące korzyści:

- a) dobre komunikacje,
- b) sprawniejszy aparat administracji powiatowej i skarbowej,
- c) mniejsze ciężary samorządowe,
- d) dotychczasowy brak obciążeń gminnych (ten awantaz skończył się od czasu wprowadzenia gmin zbiorowych),
- e) łatwość w uzyskaniu robotnika.

Ludwik Starowiejski.

